

Endülüs'te Benî Ahmer (Nasrîler) Dönemi'nde Hanedan Kadınlarının Siyasi Etkinlikleri

Political Activities of Palace Women during Banu Ahmer (Nasrid) Period in al-Andalus

Arş. Gör. Dr. Fatma Merve ÇINAR

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı
Ankara University, Faculty of Theology, Department of History of Islam
fmervecinar@ankara.edu.tr

 [0000-0001-8806-2692](https://orcid.org/0000-0001-8806-2692)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

01 Haziran / June 2023

Kabul Tarihi / Accepted

07 Ağustos / August 2023

Yayın Tarihi / Published

15 Eylül / September 2023

Atıf Bilgisi / Cite as:

Çınar, Fatma Merve. "Endülüs'te Benî Ahmer (Nasrîler) Dönemi'nde Hanedan Kadınlarının Siyasi Etkinlikleri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (Eylül 2023), 540-556.

<http://doi.org/1051702/esoguifd.1308237>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esoguifd>

CC BY-NC 4.0 This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Etik Beyanı / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve bu araştırmanın desteklenmesi için herhangi bir dış fon almadıkları yazar tarafından beyan olunur / It is declared by the author that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study; that all the sources used have been properly cited; that no external funding was received in support of the research.

Endülüs'te Benî Ahmer (Nasrîler) Dönemi'nde Hanedan Kadınlarının Siyasi Etkinlikleri*

Öz ► Müslümanların İber Yarımadası'ndaki siyasi varlığı, 711 yılında Emevî Devleti'nin Kuzey Afrika valisi ve komutanı Musa b. Nusayr (ö. 98/717) ile Berberi komutan Tarık b. Ziyad (ö. 102/720) idaresindeki fetih ordusunun bölgeye girişiyle başlamış, Gırnata Nasrî Sultanlığı'nın (Benî Ahmer Emirliği) 1492'de yıkılışına kadar sürmüştür. Endülüs'te Müslümanların siyasi hâkimiyetinin var olduğu sekiz asra yakın bu oldukça uzun zaman dilimi, hızla ve başarıyla gerçekleşen fetihler, kısa sürede kaybedilen topraklar, bölgenin sık sık maruz kaldığı isyan, işgal ve çalkantılarla yoğrulmuş bir tarihtir. Bununla birlikte siyasi hâkimiyetin Müslümanların elinde olduğu tarihler (711-1492) içerisinde Endülüs'te farklı hanedanlar hüküm sürmüştür. Farklı etnik ve dinî kimliklerin bir arada yaşadığı Endülüs, İslam tarihi içerisinde hem siyasî hem de ilmî ve kültürel boyutlarıyla öne çıkan bir alan olmuştur. Oldukça zengin Endülüs tarihi içerisinde, toplumun yarısını teşkil eden kadınların da ilmî, siyasi ve sosyal hayatta belirgin ve aktif bir konumları ile var oldukları bilinmektedir. Bilhassa politikada Endülüslü kadınların ön planda olduğu sahneler, tarihî metinlerde kayıt altına alınmıştır. Endülüs siyasi tarihinde bazı kadınların rolüne odaklanan bu makalede, Endülüslü kadınların siyasi etkinlikleri, en etkin oldukları Nasrîler Dönemi (1238-1492) ile sınırlandırılarak aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Endülüs, Nasriler, Kadın Tarihi, Siyasi Tarih.

Political Activities of Palace Women during Banu Ahmer (Nasrid) Period in al-Andalus

Abstract ► The political presence of Muslims in the Iberian Peninsula started with the entry of the conquering army under the command of Musa b. Nusayr and Tariq b. Ziyad in 711, and continued until the collapse of the Nasrid Sultanate of Granada in 1492. This long period of nearly eight centuries of political dominance of Muslims in al-Andalus is a history that has been kneaded by conquests that took place quickly and successfully, lands lost in a short time, rebellions, occupations, and turmoils that the region is frequently exposed to. However, different dynasties ruled in al-Andalus during the period when the political dominance was in the hands of the Muslims (711-1492). Al-Andalus, where different ethnic and religious identities live together, has been a remarkable area in the history of Islam with its political, scientific, and cultural history. It is known that in the rich history of Andalusia, women, who constitute half of the society, have a prominent and active position in scientific, political and social life. Especially the scenes in which Andalusian women are at the forefront in politics have been recorded in historical texts. In this article, which focuses on the role of women in the political history of al-Andalus, the political activities of some Andalusian women are described by limiting them to the Nasrîd Period (1238-1492), when they were most active.

Keywords: Islamic History, al-Andalus, Nasrids, Women's History, Political History.

---

* Bu makale, Prof. Dr. Mehmet Özdemir danışmanlığında 2023 yılında tamamladığımız "Endülüs'te Kadın (711-1492)" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. This article extracted from my Ph.D. dissertation entitled "Women in Andalusia (711-1492)" under supervised by Prof. Dr. Mehmet Özdemir.

Giriş

Endülüs, başta Portekiz ve İspanya'yı içine alan İber Yarımadası ile Güney Fransa'ya dek uzanan coğrafya için kullanılmış bir isimdir. Ancak, zamanla Reconquista faaliyetleri neticesinde işgal edilen ve giderek küçülen bir bölgeyi niteler hale gelmiş; sonunda yalnızca Gırnata (Granada) ve çevresini kapsayan Benî Ahmer Emirliği (Nasrîler) hâkimiyetindeki topraklar için kullanılan bir isme dönüşmüştür.

Sekiz yüzyıla yakın bir süre Müslümanların siyasi hâkimiyetine ev sahipliği yapan Endülüs, ilk başta Emevilere (661-750) bağlı bir eyalet iken iki yüzyıl içerisinde hilâfetin ilan edildiği bir coğrafyaya dönüşmüştür. Bu süreç içerisinde sayısız isyan, savaş ve karışıklığın yaşandığı Endülüs coğrafyası, Fetih ve Valiler Dönemi (711-755), Endülüs Emevileri Dönemi (756-1031), Mülûku't-Tavâif Dönemi (1031-1090), Murâbitlar Dönemi (1090-1147), Muvahhidler Dönemi (1147-1229) ve Gırnata Benî Ahmer Emirliği Dönemi (1238-1492) şeklinde sıralanan siyasi tarihe sahip olmuştur.

Farklı Müslüman hanedanların hüküm sürdüğü Endülüs, İspanyol krallıkların başlattığı Reconquista hareketleri neticesinde zamana yayılan toprak kayıplarına şahit olmuş ve nihayetinde Gırnata şehri ve çevresinde Benî Ahmer Emirliği (Nasrîler) olarak varlığını devam ettirmeye çalışmıştır. İki buçuk asırlık bu küçük devletin bölgedeki varlık çabası, izlediği politika ve dış ilişkiler bağlamında dikkate değer bir nitelik taşımaktadır. Endülüs'ün son Müslüman hâkimleri olarak kalan Nasrîler, iç isyanlar ile dış tehditlerin pençesinde askeri ve siyasi sahada önemli mücadeleler vermiştir. Yaşanılan bu mücadeleler esnasında bu küçük hanedan içerisinde siyasi alanda etkin olan kadınların sayısı, diğer dönemlere göre oldukça fazla ve dikkat çekicidir.

Tıpkı diğer İslam coğrafyalarında olduğu gibi, Endülüs siyasi tarihine odaklanıldığında da erkeklerin egemenliği ve otoritesinin tartışılmaz üstünlüğü göze çarpmaktadır. Bu durumun, yalnızca İslam medeniyetinin hâkim olduğu coğrafyalarda geçerli olduğu düşünülmemelidir. Zira erkeklerin siyasi iktidarda edindikleri başroller, dönemin Müslüman olmayan coğrafyalarında da sıkça rastlanan bir durum olmuştur. Şüphesiz söz konusu durum, modernite öncesi erkeklerin ekonomik, askeri ve siyasi yaşantıda hatta toplumsal varoluşun gereği olan emniyet, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında ön planda yer almalarından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, erkeklerin siyasi tarihteki bu belirgin varlıkları, kadınların arka plandaki etkinliklerine ve zaman zaman yüklendikleri önemli rollere bir engel teşkil etmemiştir. Nitekim Endülüs tarihine bakıldığında gerek Emevi Emirliği ve Hilafeti dönemlerinde gerekse Benî Ahmer Emirliği süresince pek çok kadının örtülü ya da

dolaylı politik müdahalelerini gözlemek mümkündür. Yine de ilerleyen satırlarda sebeplerine değinileceği üzere, Benî Ahmer Emirliği, Endülüslü kadınların siyasi hayatta en etkin oldukları dönem olarak nitelenebilir.

Endülüs tarihi boyunca saraydaki kadınların siyasetteki etkinlikleri, tahta bizzat geçme emellerine hizmet edecek nitelikte olmamıştır. Hanedan kadınları daha çok bir sonraki hükümdarın belirlenmesi sürecine yaptıkları müdahale veya yönlendirme vasıtasıyla siyasette etkin olmuşlardır. Bu kadınlar, bilhassa çocuklarını, mevcut hükümdardan sonraki muhtemel veliaht yapabilmek, diğer adayları saf dışı bırakabilmek için yoğun çaba sarf etmişlerdir.

Nasrîler Dönemi'nde, devlet idaresinde egemen unsur erkek olarak görülse de arka planda hem iç hem de dış siyasette etkin pek çok kadının ismi göze çarpmaktadır. Kadınların siyasete aktif katılımları, dönemin müverrihlerinin ilgisini de çekmiş olacak ki eserlerinde hanedan kadınlarına ve faaliyetlerine yer vermişlerdir. Bu sebeple kaynaklarda yalnızca ismen değil, siyasete müdahaleleriyle yer edinen Endülüslü kadınlar, bu müstakil araştırmanın konusunu teşkil etmektedirler.

1. Nasrî Hanedanı ve Kadınların Siyasete Katılımı

Hristiyan krallıklarının süratli bir şekilde gerçekleştirdiği istila hamlesinden yalnızca Muhammed b. Yûsuf (Gâlib-Billâh) (1232-1273) tarafından Gırnata'da kurulan ve Endülüs'ün güneydoğusundaki İlbîre'den Ronda'ya kadar uzanan dar sahil şeridi üzerinde 1238-1492 yılları arasında hüküm süren Nasrîler (Benî Ahmer) kurtulabilmiştir.² Son derece güç şartlara rağmen iki buçuk asrı aşkın bir süre tarih sahnesinde kalmayı başaran bu devlet, siyasetinde kadınların oynadığı roller ve bu faaliyetlerin en fazla kayda döküldüğü ya da kayıtlarının günümüze ulaştığı dönem olarak öne çıkmaktadır.

Nasrî hâkimiyetinde kadının³ siyasetteki etkinliğine mercek tutarken, bize kaynaklık eden eserlerin başında, bu dönemin çağdaşı, Endülüslü fıkıh âlimi, edip ve tarihçi Nübâhî'nin (ö. 792/1389-90'dan sonra) *Nüzhetü'l-besâ'ir ve'l-ebşâr* adlı, Nasrîler Devleti'nin tarihine ilişkin nispeten detaylı bilgileri içeren eseri gelmektedir.⁴

---

² Mehmet Özdemir, "Endülüs", *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 1/ 216.

³ Nasriler döneminde kadınlar konusunda bkz: Nizamettin Parlak, *Lisanüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği*, (Ankara: TTK Yayınları), 2012, XXX 81.

⁴ Eserin yazma nüshası Escorial Kütüphanesinde bulunmaktadır. (No. 1653). Ulaşılabilir tercüme nüshası için bkz. Marcus Joseph Müller, *Beiträge zur geschichte der westlichen Araber*, (München, 1866).

Nasrîler Dönemi kadınının siyasi alandaki görünürlüğüne ilişkin bilgiler, Endülüs'ün daha önceki dönemlerinden farklı olarak, Hristiyan kaynaklarda da yer almaktadır. Hem İber Yarımadası'ndaki Müslüman hâkimiyetindeki son topraklar olması hem de Hristiyan krallıklarla en yoğun ilişkilerin bu dönemde kurulmuş olması hasebiyle, Arapça olmayan eserlerde de kadınlara dair bilgiler verilmiştir.

Farklı müellifler tarafından katkıda bulunulmuş, XV. yüzyıla ait bir metin olan *Crónica de Juan II de Castilla*, İspanyol tarihçi Hernando de Baeza'nın 1510 yılına kadarki olayları ele aldığı eseri⁵ ile XVI. yüzyılın ikinci yarısında İspanyolca kaleme alınmış, XIII-XV. yüzyıllar arasındaki Nasrî emirlerini de konu edinen anonim eser *Historia de la Casa Real de Granada*,⁶ bu döneme ilişkin saray kadınları hakkında bize bilgi veren Arapça olmayan birincil kaynaklardır.

Nasrîleri konu edinen dönem kaynaklarından tespit edilebildiği kadarıyla, tıpkı daha önceki dönemlerde olduğu gibi, kadınların siyaset ile ilişkileri, genelde oğullarını veliaht tayin ettirme, iktidara getirme gibi örtülü müdahaleler şeklinde ele alınmıştır. İlerleyen satırlarda verilecek örneklerde görüleceği üzere -tıpkı daha önce olduğu gibi- kaynaklarda, kadınların siyasete dâhil olması, taht oyunları bağlamında değerlendirilmiştir. Buna mukabil, Nasrîler Dönemi'ni farklı kılan en önemli husus ise, annenin soyundan da devam edebilen hanedan olmuştur. Bu durumun sebeplerinden biri, Hristiyan krallıklar tarafından küçük bir toprak parçasına sıkıştırılan Müslümanların, *Reconquista* hareketinin hızlanması ile uzun süren savaşlar sonucunda erkek nüfusunun azalması olarak gösterilmektedir.

Şüphesiz Nasrîler Dönemi'nde erkek nüfusun kadınlara nispetle azlığının, bu farklılığın yegâne sebebi olmadığı aşîkârdır. Çünkü Nasrîlerin kadın hanedan üyeleri, emirliğin ilk yıllarından itibaren kaynaklarda görünür olmuşlardır. Bu duruma katkıda bulunan bir diğer husus da daha önce bahsedildiği üzere, Endülüs tarihinin geçmiş devirlerine oranla kaynakların daha iyi korunmuş olması ve Hristiyan kanallardan da bilgi aktarımının sağlanmasıdır.

Nasrî kadını çalışmalarıyla tanınan Bárbara Boloix Gallardo⁷, kadınların siyasetteki görünürlüğünün, XII. yüzyıl sonrası Nasrîlerdeki görece yükseliş sebeplerinden bir diğerinin

⁵ Hernando de Baeza, *Las cosas que pasaron entre los reyes de Granada desde el tiempo de rey don Juan de Castilla, segundo de este nombre, hasta que los Cathólicos Reyes ganaron el reyno de Granada*, ed. Emilio Lafuente Alcántara, (Madrid: Rivadaneira, 1868).

⁶ Juan de Mata Carriazo y Alcántara, "Historia de la Casa Real de Granada, anónimo castellano de mediados del siglo XVI", *MEAH: Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos*, 6 (1957), 7-56.

⁷ Barbara Boloix Gallardo, "¿Fuera De Casa y Dentro De Ella? El Uso Normativo y Popular Del Velo Entre Las Mujeres Del Reino Nazarí De Granada" *Awraq*, 20 (2022), 127-135; "Mujer y poder en el Reino Nazarí de Granada:

de, bu küçük toprak parçasında Afrika ve Avrupa kökenli köle kadınların miktarının fazla olmasından kaynaklandığını savunmaktadır.⁸ Bu savı somutlaştırmak adına, Nasrî hâkimiyetinin son sekiz yılının, kadınların yönetimdeki etkinliğine, mülkiyet tasarruflarının ellerinde oluşuna, ticarete aktif katılımlarına ve nihayetinde sıkça ailede kadının reis görevi üstlendiğinin görülmesine atfen “*kadınlar cumhuriyeti*”-“*república de mujeres*” olarak adlandırıldığını söyleyebiliriz.⁹ Nasrîler Dönemi kadınlarının sarayda ve ekonomide söz sahibi olduklarını vurgulamak için kullanılan bu ifadenin, 23 Nasrî emîrinden 13 tanesinin suikast ile öldürüldüğü gerçeğiyle de bağlantılı olduğu savunulmakta; çocukları veya eşleri için taht mücadelesine girişen ya da suikastler-savaşlar sonucu aileleri ve çocukları adına söz söyleyen kadınların sayısının fazla olduğu belirtilmektedir.¹⁰ İlerleyen satırlarda verilecek örneklerle birlikte, bu görüşün haklılık payının bulunduğu daha net anlaşılacağı kanaatindeyiz.

2. Kadınların Siyasi Etkinliklerine Örnekler

Nasrîler Dönemi'nin başlangıcından itibaren kayda geçen kadınlardan ilki, en-Nübâhî'nin (el-Bünnî) aktardığı üzere, devletin kurucusu olan I. Muhammed'in annesi Fâtıma binti Ebi'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Eşkilûle et-Tûcibiyye'dir.¹¹ Bu ismin, herhangi bir politik faaliyet içinde olmasa bile adının zikredilmesinin sebebi, sarayda yapılan evliliklerde, Nasrî ailesi ile başrolü oynamasından kaynaklanmaktadır. Zira Nasrî sarayında, önceki dönemlere nazaran aile içi evlilikler çok daha sık yapılmıştır. Nasrî hanedanının evlilik yoluyla akrabalık kurduğu bu soylardan biri de, I. Muhammed'in annesinin mensubu olduğu Eşkilûle ailesidir. Nasrî sarayındaki kadınlara ait bilgilerin en başından beri daha net ve kapsamlı olması da hemen her emîrin annesi, kız kardeşleri, kızları, eşleri ve cariyeleri, en azından sadece isimleri ile de olsa anılmasına imkân vermiştir. Saraydaki endogami ile aile üyelerinin büyük bir çoğunluğunun yazılı kayıtları, bize Nasrî sarayının birkaç aile etrafında şekillenen detaylı soy ağacını çıkarma ve bunun üzerinden, iktidar mücadelelerini okuma imkânı da vermektedir.

Hemen eklemek gerekir ki, Nasrî sarayında aileden hür kadınlarla yapılan evliliklerin yanı sıra, özellikle Hristiyan krallıklardan getirilen cariyeler ile efendilerinden çocuk sahibi oldukları için bu adla anılan ümmüveledler de bulunmakta, veliaht tayini sürecine onlar da

Fatima bint al-Ahmar, La perla centra del collar de la dinastía (siglo IV)", *Anuario de Estudios Medievales*, 46/1 (2016), 269-300.

⁸ Barbara Boloix Gallardo, *Las sultanas de la Alhambra: Las Grandes Desconocidas del Reino Nazari de Granada (Siglos XIII-XV)*, (Granada: Comares Editorial, 2013), 40.

⁹ Maya Shatzmiller, *Her day in court: Women's property rights in fifteenth-century Granada*, (Cambridge: Harvard University Press, 2007), 1-2.

¹⁰ Gallardo, *Las sultanas de la Alhambra*, 40.

¹¹ Marcus Joseph Müller, *Beiträge zur geschichte der westlichen Araber*, 115.

zaman zaman müdahil olmaktadır. Fakat yukarıda belirtildiği üzere, eş seçiminde yaşanan farklılık sebebiyle bu dönemde daha çok hür ve nikâhlı eşler ile onların siyasi faaliyetlerinden bahsedilmektedir.

2.1. Nasrî Sarayının Kadın Liderlerinden Fatıma bintü'l-Ahmer

Nasrî Devleti'nin kurucusu I. Muhammed Gâlib'in annesinin de mensubu olduğu, Eşkîlûle ailesi, saraydaki varlığını evlilikler aracılığıyla sürdürmüştür. II. Muhammed el-Fakîh'in (671-701/1273-1302) kızı Fatıma bintü'l-Ahmer'in, bu aileden (aynı zamanda II. Muhammed'in yeğeni olan) Ebu Sa'id Ferec ile yaptığı evlilik buna örnek olarak gösterilebilir.¹² Nasrî hâkimiyetinin henüz erken dönemlerinde (XIV. yüzyıl), Araplarda geçerli olan soyun ve dolayısıyla iktidarın, ailenin erkek çocuklarından devam etmesi geleneğine muhalif bir durum ortaya çıkmış ve Fatıma bintü'l-Ahmer'in oğlu I. İsmail (713-725/1314-1325), daha sonraki Nasrî hükümdarı olabilmiştir. Fatıma bintü'l-Ahmer, bu özelliğinin yanı sıra, yaşadığı uzun ömür, siyasetteki etkinliği ve Elhamra Sarayı mezarlığına defnedilmiş olması hasebiyle hem Nasrîler Dönemi hem de tüm Endülüs tarihi açısından hususî bir yere sahiptir.¹³

Nasrî iktidarının henüz başlarında, Fatıma'nın doksan yılı aşkın ömrü süresince tanık olduğu dönem, Nasrîlerin en önemli isimlerinden vezir, tarihçi ve kâtip Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in sayesinde detaylı bir şekilde kayda geçirilmiştir. Müellif, *el-İhâta*'da oğlu I. İsmail'den bahsederken, bir parantez açarak, Fatıma bintü'l-Ahmer'i anlatmış; hür, tâhir ve sultan sıfatları ile nitelmiş; onun saraydaki kadınlar arasındaki en hayırlı kadın, emîrliğin ve aile bağlarının da koruyucusu olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, Fatıma bintü'l-Ahmer'in sabrı, dindarlığı, birleştiriciliği, kararlılığı ve öngörülü oluşu da İbnü'l-Hatîb tarafından takdir edilen yönleri arasındadır.¹⁴ Torunu I. Yusuf döneminde vefat etmiş (7 Zilhicce 749/ 26 Şubat 1349) olup, defni esnasında emîr olarak hazır bulunmuştur.¹⁵

Fatıma'nın Nasrî kanını taşıması ve bu sayede emîrliğin devamını sağlamış olması, kaydedilen diğer meziyetleri ile birlikte, kendisini Endülüs tarihinde hususi bir yere taşımıştır.

¹² María Jesús Rubiera Mata, "La princesa 'Fatima bint al-Ahmar', la 'María de Molina' de la dinastía Nazarí de Granada", *Medievalismo*, 1/6 (1996), 183-4.

¹³ II. İsmail'in tahta çıkışında annesinin rolü hakkında bkz: Nizamettin Parlak, *Lisanüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği*, XXVI.

¹⁴ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta fî ahbâri Gırnata*, thk. Muhammed Abdullah İnan, (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1973), I, 379.

¹⁵ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, I, 379.

Zira İbnü'l-Hatib, Fatıma'nın yüksek insani değerlerinden etkilenmiş olacak ki¹⁶, defni esnasında, dünya hayatının faniliği temalı duygusal bir nazım kaleme almıştır.¹⁷

İbnü'l-Hatib'in saraydaki bir kadın için kullandığı bu yüceltici ifadeler, onun uzun yaşamı boyunca María Jesús Rubiera Mata'nın "*harem politikası (política del harem)*" olarak tanımladığı alandan çok, entelektüel yönü ve kişiliği ile öne çıktığını doğrular niteliktedir.¹⁸ Nitekim Fatıma, torunu IV. Muhammed'in (1325-333) ölümünün ardından, diğer torunu I. Yusuf'un on beş yaşında tahta geçmesinden ötürü¹⁹, siyaseti yönlendirmekten de geri durmamıştır. Herhangi bir veliahtın tayin edilmesi ısrarından ziyade, ihtiyaç anında ülke idaresinde söz söylemeyi tercih eden Fatıma, bu örtülü idare döneminde, Elhamra Sarayı'nın yapım çalışmalarının planlanmasına bile katılmıştır. İbnü'l-Hatib'in övgü dolu sözlerle eserinde geniş yer verdiği Fâtıma bintü'l-Ahmer, müellifin ifadesine göre, saray bürokratlarına ve vezirlere, bilge ve yaşı büyük olduğu için nasihatte bulunmuştur.²⁰

Kanaatimizce, uzun yaşamı boyunca, aile ve iktidarın devamlılığını sağlayan sultan, anne, eş ve idareci Fatıma bintü'l-Ahmer, daha sonra da örneğine rastlanmayan bir denge içerisinde, ihtiyaç duyulduğunda sorumluluk almaktan kaçınmayan bir kadın olarak anılmayı hak etmektedir.

2.2. Nasrî Sarayında Akrabalık İlişkileri ve Siyasete Etkileri

Kronolojik olarak ilerlendiğinde, Fatıma bintü'l-Ahmer'den sonra, torunu I. Yusuf'un (1333-1354) cariyesi ve II. İsmail'in (760-1/1359-60) annesi Buteyne'den söz etmek gerekir. Buteyne, eşi I. Yusuf'un vefatının ardından, oğlu II. İsmail tahta geçene kadarki beş sene içerisinde (1354-59), kamu hazinesinin kullanımını elinde tutmuş; oğlunu tahta geçebilmesi için başkaldırısına destek vermiştir.²¹

Nasrîler Dönemi'nde aile bağları, evlilikler ve bunun sonucu olarak akrabalık ilişkileri o kadar birbirine geçmiştir ki, iktidarlık yarışında, birden fazla kardeş, kuzen, yeğen, çocuk veya torun devreye girmiştir. Bu durum, doğal olarak, aile içindeki erkeklerin ve dolaylı yoldan kadınların, siyasi hesaplar yapmasına, düşmanlık beslemesine veya ittifaklar kurmasına sebep

---

¹⁶ Gallardo, *Las sultanas de la Alhambra*, 268.

¹⁷ İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 379.

¹⁸ Rubiera Mata, "La princesa 'Fatima bint al-Ahmar'", 189.

¹⁹ İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 398.

²⁰ İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 379.

²¹ İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 398; Makkarî, *Nefhu't-tîb min gusni'l-Endelüsi'r-râtib ve zikru vezîrihâ Lisâni'd-din İbnü'l-Hatib*, thk. İhsan Abbas, (Beirut: Dâru's-sadîr, 1968), V, 84.

olmuştur. Kalabalık bir hanedana sahip olan Nasrîler Dönemi'nde, bir kadının birden fazla hükümdar veya veliahtın akrabası veya eşi olma durumu da söz konusu olmuştur. Bu hususa bir örnek olarak, Ümmü'l-feth gösterilebilir. Kendisi, V. Muhammed Ganî-billah'ın (1354-59/1362-91) torunu, II. Yusuf el-Müstağnî'nin (793-4/1391-2) kızı, III. Yusuf'un (810-20/1407-17) eşi, VIII. Muhammed'in de annesidir. Bununla birlikte, torunu XI. Muhammed (1451-1452) ve erkek kardeşi VII. Muhammed (1392-1408) de emîrlik yapmıştır.

Dönemin fakîh, şair ve ediplerinden Gırnatalı Ebu Yahya İbn Âsım (ö. 857/1453'ten sonra); işlediği farklı konuların yanında, Nasrîlerin siyasi tarihi için ilk elden kaynak olan *Cennetü'r-rızâ li't-teslîm limâ kadderallâhu ve kazâ* adlı eserinde, Ümmü'l-feth'ten bahsederken, bilgi ve sağduyulu olduğu, politikada şaşırtıcı bir bilgiye eriştiğini belirtmektedir.²² Hatta bu bilgilere, III. Yusuf'un, siyasi işlerde eşine danışmadan karar vermediği ve iktidarın tüm sırlarını onunla paylaştığı da eklenmelidir.²³

Siyasette Nasrî kadınların etkinliğine dair konuşurken, IX. Muhammed'in (*ez-Zurdo*/ 1419-1427/ 1430-1/ 1432-45/ 1447-1453) cariyesi Zehru'r-riyâz'dan da söz etmek gerekir. Zehru'r-riyâz, başta Rûmî bir cariye olarak saraya girmişse de IX. Muhammed'in nikâhlı eşi olmak üzere azat edilmiştir. Hem bu çiftin sahip olduğu tek kızları olan Ümmü'l-feth aracılığıyla hanedan soyunun taşıyıcılığını yapması hem de saraydaki etkin varlığı, Zehru'r-riyâz'ı önemli kılan bazı özelliklerindedir. Konumuzla ilgili olarak Zehru'r-riyâz'ın, eşi IX. Muhammed'in kesintiye uğrayan iktidarını sürdürmesi için, bir önceki lider III. Yusuf'un veziri Ali el-Emin'e düzenlenen suikastın faileri arasında ismi geçmektedir.²⁴ Kocasının iktidarı geri kazanması için giriştiği bu yolun haricinde, diplomatik ilişkilerde oynadığı rol de onu Nasrî siyasetinde ön sıralara yerleştirmektedir.

Öyle ki Aragon kraliyetinden Zehru'r-riyâz'a hitaben 16 Ekim 1430 ve 17 Mart 1431 tarihli iki mektubun kaleme alındığı bilinmektedir. Bunlardan ilki, Aragon hükümdarı V. Alfonso el Magnánimo'nun, elçisi Berenguer Mercader'i hem Nasrî emîri IX. Muhammed hem de eşi Zehru'r-riyâz ile görüşmeye yolladığını haber veren mektuptur. İkincisi ise, ziyaret ve görüşmenin ardından Zehru'r-riyâz'a teşekkür mahiyetinde kaleme alınmıştır.²⁵ Nasrî sarayında emîrin eşi olarak bir kadının, başka bir devletin kralından kendi ismine gönderilen

²² İbn Âsım, *Cennetü'r-rıza fi't-teslim limâ kadderallahu ve kaza*, thk. Salâh Cerrâr, (Amman: Dârü'l-Beşir, 1989), III, 75.

²³ İbn Âsım, *Cennetü'r-rıza*, III, 75.

²⁴ Luis Seco de Lucena, *Muhammad IX: Sultán de Granada*, ed. Concepción Castillo, (Granada: Patronato de la Alhambra, 1974), 23, 135.

²⁵ Aragon Kraliyet Arşivi'nde yer alan mektuplar için bkz. *Archivo de la Corona de Aragón*, ACA Reg. 2689 ve 2711.

iki mektubun bulunması, resmi ziyarete gelen elçilerle şahsen görüşmesi ve ziyaret sonunda kendisine teşekkür edilmesi, dönemin siyasi yaşantısı içerisinde Zehru'r-riyâz'ın ne kadar etkin bir rol oynadığını gösterir niteliktedir. Kaynaklardaki bilgilerden hareketle, Zehru'r-riyâz'ın, eşinin iktidarını sağlamlaştırmak için arayışlara giren, dış siyasette bizzat varlık gösteren ve elçi ağırlayan, yalnızca emîrin eşi olmaktan öte, siyasi bir figür olarak karşımızda duran bir kadın olduğu açıktır.

Şimdiye kadar eş veya anne rolü ile iktidardaki emîrin faaliyetlerine veya bir sonraki veliahtın belirlenmesine müdâhil olan kadınlardan bahsedilmiş olmakla birlikte, bu kalabalık ve iç içe geçmiş Nasrî hanedanında, kız kardeş olarak siyasette kendini belli etmiş bir kadına yer vermek uygun olacaktır. IX. Muhammed Gâlib-billah (*ez-Zurdo*)'ın kız kardeşi Fatıma'nın, sarayda herhangi bir görevli veya idareciden daha üst seviyede olduğu, İbn Âsım tarafından nakledilmektedir.²⁶ Fatıma hakkındaki bu kısa bilgi bile, Nasrîlerin özellikle son yıllarında, iktidara talip olan hanedan üyelerinin arasında yaşanan çekişmede, kadınların da kendilerine yer bulduğunu, bu kadınların da yalnızca anne veya eş değil, kız kardeş de olabileceğini ortaya koymaktadır.

Başka bir açıdan bakılacak olursa, Nasrîlerde akrabalık ilişkilerinin birbirine geçmesinin hem sebebi hem de sonucu olarak, endogaminin bu denli sık görülmesi, iktidarlarının son dönemlerinde, Hristiyan krallıklarla mücadele nedeniyle daralan çember içerisinde, kendi aralarında da hesaplaşma ve taht kavgalarının artmasına etki etmiştir. Tam da bu noktada, Endülüs'teki Müslüman idaresinin son kalesi olan Nasrîlerin nihayete erdiği vakitlere gelindiğinde, iktidar kavgasında aktif olarak yer alan kadınlar dikkati çekmektedir. Bu kadınlardan biri, son Nasrî hükümdarı Ebu Abdullah yani XII. Muhammed'in (*Boabdil* veya *el Rey chico*) annesi, Ebu'l-Hasan Ali b. Sa'd'ın (*Muley Hacer*-1464-82/1482-85) eşi Aişe (*la horra*); diğeri ise cariyesi Isabel de Solis (Süreyya)'dır.

Endülüs'te Müslümanların siyasi hâkimiyetlerinin son yıllarına denk gelen dönemi anlamak ve kadınların da dâhil olduğu taht mücadelelerinin, bu küçük emîrliği Hristiyan krallıkların saldırıları karşısında nasıl güçsüz bıraktığını görmek için hem Arap hem de İspanyol kaynaklardan faydalanmak mümkündür. Daha önce de aktarıldığı üzere, Aişe VIII.

---

²⁶ İbn Âsım, *Cennetü'r-rıza*, I, 304.

Muhammed'in²⁷ mi yoksa -dönemin çağdaşı İspanyol müellif Hernando de Baeza'nın kaydettiği gibi- X. Muhammed (*el-Cojo*)'in²⁸ kızı mı olduğu tartışmalı bir konudur.

İspanyol tarihçi Luis Seco de Lucena y Paredes (ö. 1974), Aişe'nin hakkında bilinenlerin tarihten çok efsaneye dayandığını belirtmekte, hatta isminin Aişe mi yoksa Fatma mı olduğu konusunda yaşanan belirsizliğe de örneklerle değinmektedir.²⁹ Bu net olmayan tablo içerisinde Aişe hakkında yapılabilecek en belirgin tespit, onun kocasının iktidarı ve oğulları döneminde siyasi mücadelelerin ortasında yer aldığıdır. Zira Ebu'l-Hasan, Aişe'den sonra *Isabel de Solis* isimli Rûmî cariyeyi almış³⁰; bu cariyeye Müsüman olduktan sonra Süreyya ismini kullanmış ve emîrin ondan da iki oğlu (Nasr ve Sa'd) dünyaya gelmiştir. Bu gelişmelerin ışığında, önceden veliaht tayin edilmesine rağmen, Süreyya'nın saraya dâhil olup iki erkek çocuk doğurmasının ardından, Emîr'e telkinleri sonucu, Aişe'nin veliahtlıktan azledilen oğlu Ebu Abdullah için, siyasi mücadele içerisine girdiği açıkça görülmektedir.

Bu müdahale ve entrika çemberinin içerisinde, Ebu'l-Hasan'ın, oğlu Ebu Abdullah ile birlikte annesi Aişe'yi de hapsedirmesi, yaşanan gelişmelerde Aişe'nin de payı olduğunu ispatlamaktadır. Fakat burada, iktidar hesaplarını yapan tarafın yalnızca "amca kızı" Ayşe olmadığı, Süreyya'nın Ebu'l-Hasan'ı her konuda oldukça etkilediği ve onu yönlendirdiği de unutulmamalıdır.³¹

Özellikle Nasrî Dönemi çalışmaları ile tanınan Fransız tarihçi Rachel Arié, Ebu'l-Hasan'ın tercihlerini sorgularken, bir cariyeye sebebiyle, akrabalarından, aynı zamanda kuzeni olan nikâhlı eşinden ve çocuklarından uzaklaştığı yorumunu yapmaktadır.³² Bu noktada, Süreyya ile bizzat tanışan ve onunla ilgili görüşlerine -çok kısa da olsa- eserinde yer veren Hernando de Baeza'nın ifadelerine yer vermek, siyasi gelişmelerin arka planında yer alan kişisel hesapları ve ilişkileri daha rahat gözleme imkânı sunmaktadır. Müellife göre, Süreyya, onda olumlu bir imaj çizmemiştir.³³

Endülüs tarihinin en karmaşık süreçlerine ev sahipliği yapmış olan Nasrîler Dönemi'nde kadınların anne, eş, cariyeye, kız kardeş olarak siyasete aktif katılımları ve belirgin müdahaleleri,

²⁷ *Ahbâru'l-'asr fi inkidâ fi devleti Benî Nasr*, thk. Hüseyin Mu'nis, (Kahire, 1991), 79.

²⁸ Hernando de Baeza, "Las cosas que pasaron entre los reyes de Granada", ed. Marcus Joseph Müller, (München), 63.

²⁹ Luis Seco de Lucena, "La sultana madre de Boabdil", *Revista de Al-Andalus* XII/ 2 (1947), 359, 369-71.

³⁰ *Ahbâru'l-'asr fi inkidâ fi devleti Benî Nasr*, 79.

³¹ *Ahbâru'l-'asr fi inkidâ fi devleti Benî Nasr*, 79.

³² Rachel Arié, *L'Espagne musulmane, au temps des Nasrides (1232-1492)*, Paris: Editions E. de Boccard, 1973, s. 148.

³³ Hernando de Baeza, "Las cosas que pasaron entre los reyes de Granada", ed. Marcus Joseph Müller, 64.

yukarıda bahsedilen örneklerle aktarılmıştır. 1492'de Gırnata'nın düşüşü ile siyasi hâkimiyetlerini kaybeden Müslümanların bölgedeki varlıkları uzun yıllar devam etmiş olsa da bir daha siyasi egemenlik sağlayamamışlardır.

Sonuç

Endülüs Müslümanlarını tek bir dönem, tek bir devlet veya kültürün tek tip öğeleri gibi algılamak; dinsel, ırksal ve zamansal farklılıkların ortaya çıkardığı hususları gözden kaçırmaya sebebiyet vereceğinden, her dönemin şartlarını ve tarihini kendi içinde düşünmek daha doğru olacaktır. Nitekim fetih sonrası Valiler Dönemi ile yıkılışın hemen öncesinde siyasi varlık mücadelesi veren Benî Ahmer Emîrliği'nin politik öncelikleri ve stratejileri birbirinden oldukça farklıdır. Bu farklılıklar toplumsal yaşamın içerisinde kendini gösterebildiği gibi, ülke siyasetini belirleyen hanedan ilişkilerini, evliliklerini ve politik yaşamda kadınların konumunu da etkilemiştir. Örneğin, fetih sonrası Müslümanların bölgeye yerleşimi ve yerel halkın Müslüman iktidarını kabulü, ihtidasi ve olası düşmanların minimize edilmesi amacıyla ekzogamik evliliklere sıkça rastlanmaktadır. Buna karşın toprak kaybını, devlet idaresinde herhangi bir ihaneti veya bölünmeyi engellemek gayesiyle olsa gerek, Nasrîlerin genellikle akraba evlilikleri yaptıkları görülmektedir. Hatta o güne kadar örneği olmayan, anneden gelen soydan iktidarın devamı, yine Nasrîler Dönemi'nde sağlanmıştır. Ne olursa olsun, sosyal, siyasi, ekonomik, dinî ve etnik farklılıkların üstünde, bir Endülüslü kimliğinin, şemsiye niteliğinde ortak meziyetleri barındırdığı da bir gerçektir.

Endülüslü kadınların, İber Yarımadası'nın Müslümanlar tarafından fethinden Nasrîler Dönemi sonuna kadar, birçok farklılığın beraberinde, benzer genel özellikler içerdiğini bu vesile ile söylememiz mümkündür. Endülüs'te kadınların doğrudan devlet lideri, emîr veya halife olmamış olmaları, siyasi yaşantıya müdahalelerini genellikle eşleri ve erkek çocukları üzerinden yapmaları, Endülüs tarihinde kadınların politika ile ilişkilerinin sınırlarını çizen genel hatlardır.

Endülüs'te siyaset ve kadın ilişkisi hakkında, zamanları aşan ve kesişen hususların yanı sıra artan dönemsellikten bir tanesi de Hristiyan krallıklara karşı verilen mücadeleler yüzünden azalması; akraba evliliklerinin bir sonucu olarak iktidarda hak iddiasının artmasıyla, veliaht annelerinin, eş veya cariyelerinin, siyasete müdahalelerinin de çoğalmasındır. Bu durum, doğal olarak Nasrî kadınların siyasi etkinliklerinin artmasına sebep olmuştur.

Saraydaki cariyelerin, hükümdarın gözdesi olma çabası, sadece beğenilme kaygısı taşımamakla birlikte, veliaht annesi arzusu temeline dayanmaktadır. Buna rağmen, kadınların siyasi etkinliğini de yalnızca basit entrikalar olarak kabul etmek, saraydaki eğitilmiş, kendine

güvenen ve doğru yönlendirmelerde bulunan kadınları görmezden gelmek demektir. Şüphesiz, Nasrî sarayını farklı bir noktaya taşıyan en önemli özelliği, daha önce de çeşitli vesilerle vurgulandığı gibi, annenin soyundan gelen Nasrî veliahtın liderlik koltuğuna oturabilmiş olmasıdır. Yine de, liderin soyunu taşıyan aileden gelen kadının hükümdar olmaması ve iktidar imkânını, oğluna aktarması, kadınların siyasetteki aktif fakat son tahlilde sınırlandırılmış konumunu gözler önüne sermektedir.

Bu minvalde, Endülüs'te siyasette kadınların etkinliği hakkında, veliaht annesi olma arzusunun merkezde bulunduğu, eğitim almış hür ve köle kadınların mal varlıkları ile siyasete müdâhil olabildikleri, bürokrat ve askerlerle bu amaçla ilişkiler geliştirip ittifak kurabildikleri ve gerektiğinde emîrliğin kendi soylarından devamını sağlayabildikleri söylenmelidir.

Hiç şüphesiz, yalnızca isimleri, müdâhil oldukları yerde de kısa hayat hikâyeleri ile tarihî metinlere konu edilmiş Endülüslü kadınların siyasetle ilişkisi, ancak kaynakların bize verdiği ölçüde aydınlatılabilmektedir. Bu duruma en güzel örnek de bilhassa tabakât ve terâcim türü eserlerde kadınların, yalnızca siyasete dokundukları ölçüde (hükümdar ile gönül ilişkileri hariç) isimleriyle yer almış olmalarıdır. Zira sadece hükümdar annesi, eşi veya cariyesi olan ve siyasetle herhangi bir temas kurmamış kadınların ismi, ailesi veya geldiği yer/bölge haricinde kaynaklarda bilgiye rastlamak pek mümkün değildir. Bununla birlikte, hakkında söz konusu tanıtıcı bilgileri yer almayan, adı bile zikredilmeyen pek çok hükümdar annesi, eşi veya cariyesi de elbette bulunmaktadır. Tam da bu noktada, saray kadınlarının hayat hikâyeleri ve yapıp ettiklerinin, siyasetle ilgileri nispetinde kayda geçirildiğini söylemek yerinde olacaktır.

Son olarak, kanaatimizce konuya ilişkin kaynakların imkân verdiği ölçüde çizilen bu çerçevede Nasrîler Dönemi'nde saraylı kadınların, hem toplumsal hayata katılımları hem de siyasetteki görünürlükleri ile geniş bir yelpazeyi oluşturdukları inkâr edilemez bir gerçektir. Zira Endülüs tarihine bakıldığında, devlet idaresinde, hükümdara denk güce sahip veya onu rahatlıkla yönlendirebilecek -sayılı da olsa- kadına rastlamak mümkündür. Siyasî gelişmelerin tetiklediği sebeplerle Benî Ahmer Dönemi'nde kadınların, Endülüs tarihinin önceki dönemlerine nazaran politikaya daha etkin ve belirgin bir şekilde müdahale etmiş oldukları, zikredilen örneklerden anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Özdemir, Mehmet. "Endülüs", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi 1/ 216. (İstanbul: TDV Yayınları, 1995).
- de Baeza, Hernando. Las cosas que pasaron entre los reyes de Granada desde el tiempo de rey don Juan de Castilla, segundo de este nombre, hasta que los Cathólicos Reyes ganaron el reyno de Granada, ed. Emilio Lafuente Alcántara. (Madrid: Rivadaneira, 1868).
- Carriazo y Alcántara, Juan de Mata. "Historia de la Casa Real de Granada, anónimo castellano de mediados del siglo XVI". MEAH: Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos 6 (1957). 7-56.
- Boloix Gallardo, Barbara. Las sultanas de la Alhambra: Las Grandes Desconocidas del Reino Nazari de Granada (Siglos XIII-XV). (Granada: Comares Editorial, 2013).
- Boloix Gallardo, Barbara. "¿Fuera De Casa y Dentro De Ella? El Uso Normativo y Popular Del Velo Entre Las Mujeres Del Reino Nazarí De Granada" Awraq, 20 (2022), 127-135.
- Boloix Gallardo, Barbara. "Mujer y poder en el Reino Nazarí de Granada: Fatima bint al-Ahmar, La perla centra del collar de la dinastía (siglo IV)", Anuario de Estudios Medievales, 46/1 (2016), 269-300.
- Shatzmiller, Maya. Her day in court: Women's property rights in fifteenth-century Granada. (Cambridge: Harvard University Press, 2007).
- Müller, Marcus Joseph. Beiträge zur geschichte der westlichen Araber. (München, 1866).
- Rubiera Mata, María Jesús. "La princesa 'Fatima bint al-Ahmar', la 'María de Molina' de la dinastía Nazarí de Granada". Medievalismo 1/6 (1996). 183-4.
- Parlak, Nizamettin. Lisanüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği. (Ankara: TTK Yayınları, 2012).
- İbnü'l-Hatîb, Lisanüddin. el-İhâta fî ahbâri Gırnata. IV Cilt. thk. Muhammed Abdullah İnan, (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1973).
- Makkarî, Nefhu't-tîb min gusni'l-Endelüsi'r-râtib ve zikru vezîrihâ Lisâni'd-din İbnü'l-Hatîb. VIII Cilt. thk. İhsan Abbas. (Beirut: Dâru's-sadır, 1968).
- İbn Âsım, Cennetü'r-rıza fî't-teslim limâ kadderallahu ve kaza. III Cilt. thk. Salâh Cerrâr. (Amman: Dârü'l-Beşir, 1989).
- Seco de Lucena, Luis. Muhammad IX: Sultán de Granada. ed. Concepción Castillo, (Granada: Patronato de la Alhambra, 1974).

Archivo de la Corona de Aragón, ACA Reg. 2689 ve 2711.

Ahbâru'l-'asr fî inkıdâ fî devleti Benî Nasr. thk. Hüseyin Mu'nis, (Kahire, 1991).

de Baeza, Hernando. "Las cosas que pasaron entre los reyes de Granada", ed. Marcus Joseph Müller. (München).

Seco de Lucena, Luis. "La sultana madre de Boabdil". Revista de Al-Andalus XII/ 2 (1947). 359-390.

Arié, Rachel L'Espagne musulmane, au temps des Nasrides (1232-1492). (Paris: Editions E. de Boccard, 1973).

Political Activities of Palaca Women During Banu Ahmer (Nasrid) Period in al-Andalus

Res. Assist. Dr. Fatma Merve ÇINAR

Extended Summary

Al-Andalus, which hosted the political domination of Muslims for nearly eight centuries, was a state affiliated to the Umayyads (661-750) at first, but within two centuries, it turned into a geography where the caliphate was declared. In this process, the geography of al-Andalus, where numerous rebellions, wars and turmoil were experienced, the Period of Conquest and Governors (711-755), the Emirate and Caliphate of al-Andalus (756-1031), the Taifa Period (1031-1090), the Almoravid Period (1090-1147), the Almohad Period (1147-1229) and the Nasrid Dynasty (1238-1492).

Al-Andalus, which was ruled by different Muslim dynasties, witnessed the loss of land over time as a result of the Reconquista movements initiated by the Spanish kingdoms and eventually tried to continue its existence as the Nasrid Dynasty in and around the city of Granada. The struggle for the existence of this two-and-a-half-century-old small state in the region is remarkable in terms of its policy and foreign relations. The Nasrids, who remained the last Muslim rulers of Andalusia, fought in the military and political field in the grip of internal rebellions and external threats. During these struggles, the number of women active in the political field in this small dynasty is quite high and remarkable compared to other periods.

Throughout the history of al-Andalus, the political activities of the women in the palace have not been of a quality to serve their ambitions to ascend to the throne. Palace women were active in politics mostly through their intervention or direction in the process of determining the next ruler. These women, in particular, made great efforts to make their children the possible heirs after the current ruler and to eliminate the other candidates. At this point, considering that the focus of historiography is on political and military activities, the presence of women who are not active in these fields in historical sources has been very limited. The situation, which continued in this manner throughout the political domination of Muslims in al-Andalus, differed in the Nasrid Sultanate, which was the last phase of the said period.

In this period, although the dominant element in the state administration was seen as men, the names of many women who were active in both domestic and foreign politics stand out in the background. Perhaps the most important of the women included in our research is Fatima bint al-Ahmar. In the early stages of the Nasrid rule (XIV century), Fatima bint al-Ahmar's son, Ismail I (713-725/1314-1325), was able to become the next Nasrid ruler thanks to his maternal lineage. In addition to this feature, Fatima bint al-Ahmar has a special place in terms of both the Nasrid Period and the entire Andalusian history due to her long life, her political activity, and her being buried in the Alhambra Palace cemetery. It is possible to reach the life stories of the dynasty women of this period and to multiply the examples on the subject.

Due to their active participation in politics, the palace women of the Nasrid Period, who are mentioned not only by name but also by their activities and works, constitute the subject of this independent research due to their importance. Undoubtedly, it is obvious that the small number of men compared to women in the Nasrid Period is

not the only reason for this difference. Because the female dynasty members of the Nasrids have been visible in the sources since the first years of the emirate. Another factor that contributes to this situation is the fact that the sources are better preserved compared to the past periods of Andalusian history and information is transmitted through Christian channels.

The effort of the concubines in the palace to be the favorite of the ruler is not only a concern of being admired, but also a natural result of the desire to be the crown mother. However, to treat women's political activity as mere intrigues is to ignore the educated, self-confident women at court who give the right direction on behalf of rulers with wives, children, or siblings. However, the fact that the woman from the family bearing the lineage of the leader is not a ruler and transfers the power possibility to her son reveals the active but ultimately limited position of women in politics.

In this study, it is briefly mentioned how the women of the palace participated in political life and what kind of relations they established in domestic and foreign policy in al-Andalus during the Nasrid period. The reasons and dimensions of their interventions in politics were examined. Within the scope of the study, the life stories of the women of the Nasrid dynasty are included. Undoubtedly, the relationship of Andalusian women with politics, whose names have been the subject of historical texts with their short life stories where they were involved, can only be clarified to the extent that the sources give us. The best example of this situation is the fact that women are featured by their names only to the extent that they touch politics (except for their romantic relations with the ruler), especially in the works of the genre of *tabaqat* and *tarajem* works. Because, it is not possible to find information in sources other than the name, family, or the place/region of origin of women who have only the mother, wife or concubine of the monarch and have not had any contact with politics.

However, there are of course also many mothers, wives, or concubines of the rulers, about whom the introductory information in question is not even mentioned. At this point, it would be appropriate to say that the life stories and actions of the women of the palace were recorded in proportion to their political interests.

In our opinion, it is an undeniable fact that Andalusian women constitute a wide spectrum with their participation in social life and their visibility in politics, within this framework, drawn to the extent that the resources on the subject allow. The palace women of the Nasrid Period and their active presence in politics, which are the most colorful examples of these different visibility, contain more details and differences than other periods. This study aims to transfer the said wealth.

Keywords: Islamic History, al-Andalus, Nasrids, Women's History, Political History.

